

ULUSLARARASI KURUMLARIN NORMATİF BİR UNSURU OLARAK ULUSLARARASI GÜVENLİK*

Prof. Dr. Fikret Birdişi
İnönü Üniversitesi
Stratejik Araştırmalar Merkezi
ORCID: 0000-0003-3832-7749

Öz

Uluslararası güvenlik ve uluslararası kurumlar, Uluslararası İlişkilerin temel kavramları ve çalışma alanlarıdır. Her iki kavram da birbirinden farklı olmakla birlikte düzenleyici nitelikte olmaları ortak bir özellik olarak dikkat çekmektedir. Uluslararası kurumların incelenmesinde rasyonalist ve sosyolojik olmak üzere iki yaklaşım bulunur. Rasyonalist yaklaşım, uluslararası örgütler ve rejimler gibi biçimsel alanları açıklarken, sosyolojik yaklaşım, bireysel çıkarlardan türetilmeyen kültürel pratiklerin, normların ve değerlerin etkilerine odaklanır. Martin Wright ve Hedley Bull gibi önde gelen bilim adamları, sosyolojik yaklaşım bağlamında uluslararası toplumun gerçek kurumlarının ittifaklar, diplomasi, savaş, güç dengesi ve büyük güç yönetimi olduğunu savunmuşlardır.

Uluslararası Güvenlik, çoğunlukla rasyonel bakış açısıyla çalışılan bir olgu olmuştur. Bu çalışmada, uluslararası güvenliğin aynı zamanda normatif bir yönü olduğu ve dolayısıyla uluslararası toplumun kurumları arasında kabul edilebileceği savunulmaktadır. Bu bağlamda uluslararası güvenliğin normatif koruma alanları sosyolojik boyutlarıyla ortaya konulmakta, bu değer ve normların uygulanmasında ve geliştirilmesinde BM'in sorumlu olduğu vurgulanmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Uluslararası kurumlar, Uluslararası güvenlik, Uluslararası düzen, Uluslararası toplum, Birleşmiş Milletler sistemi

International Security as a Normative Factor of International Institutions

Abstract

International security and international institutions are the basic concepts and study areas of International Relations. Although both concepts are different from each other, regulatory nature is their common feature. There are two approaches to international institutions, rationalist and sociological. While the rationalist approach explains formal areas such as international institutions, organizations, and regimes; the sociological approach focuses on the effects of cultural practices, norms, and values that are not derived from individual interests in international institutions. In this context, leading scholars such as Martin Wight and Hedley Bull have argued that the real institutions of the international community are alliances, diplomacy, war, the balance of power, and great power management in a sociological approach.

In this study, it is argued that even International Security has a normative aspect, so it can be accepted as the institution of the international community also. In this context, normative protection areas of international security are explained by sociological dimensions, and it is emphasized that the UN is responsible for the implementation and development of these values and norms.

Keywords: Security studies, International institutions, International security, International order, International community, and United Nation system

* Makale geliş tarihi: 03.01.2022
Makale kabul tarihi: 11.04.2022
Erken görünüm tarihi: 15.06.2022

Uluslararası Kurumların Normatif Bir Unsuru Olarak Uluslararası Güvenlik

Giriş

Uluslararası güvenlik ve uluslararası kurumlar, uluslararası ilişkiler alanının temel kavramları ve araştırma konuları arasında yer alır. Her iki konuyu ele alan çok sayıda çalışma bulunmakla birlikte aralarındaki ilişkiselliği sosyolojik düzlemde araştıran çalışmaların sayısı azdır. Devletler arasındaki ilişkilerin birlikte (co-act) ve karşılıklı (inter-act) eyleyen süreçler olarak daha da artması, güvenliği öznelerin birbirine yönelttiği politik motivasyonlu, kasıtlı eylemler olmaktan çıkartarak kendine özgü normlar, rejimler ve örgütlenmeler içeren bir olgu ve uluslararası kurum haline dönüştürmüştür. Uluslararası kurumlar normlar ve ortak değerler, rejimler ve örgütlenmeler içeren bir tümleşik yapıyı ihtiva eder. Bu kapsamda makalede varlığı artık belirgin ve tartışmasız olan uluslararası güvenlik rejimi ve güvenlik örgütlenmeleri yerine, üzerinde yeterince durulmadığı düşünülen uluslararası güvenliğin normatif yönüne odaklanılmıştır. Nitekim uluslararası güvenlik alanında çalışmalarıyla öne çıkan Barry Buzan ve arkadaşları başta olmak üzere pek çok araştırmacı daha çok uluslararası rejimler ve Birleşmiş Milletler (BM), NATO gibi güvenlik örgütlenmelerine odaklanmış, uluslararası güvenliğin normatif yönüne fazlaca değinmemişlerdir. Doğrudan uluslararası güvenliği bir kurum olarak ele alan çalışmalara ise Muthiah Alagappa'nın 1997 yılında yazılmış "Regional institutions, the UN and international security: a framework for analysis" makalesi; John S.Duffield'in 2006 yılında yazılmış olduğu "International Security Institutions: Rules, Tools, Schools, or Fools?" makalesi; Terrence L. Chapman'ın 2007 yılında yazmış olduğu "International Security Institutions, Domestic Politics, and Institutional Legitimacy" makalesi; Andrei Dumitrache'nin 2011 yılında yazmış olduğu "Are international institutions necessary for global peace and security?" makaleleri örnek olarak verilebilir (Alagappa, 1997; Duffield, 2006; Terrence, 2007; Dumitrache, 2011). Fakat bu makaleler de uluslararası güvenliğin normatif yönünü a-priory kabul edip daha çok onun işlevselliği üzerinde durmuşlardır.

Literatürdeki bu eksiklikten yola çıkarak bu makalede doğrudan güvenliğin normatif yönüne odaklanılmakta ve neden uluslararası güvenliğin, bir

uluslararası kurum olarak görülmesi gerektiği sorusunun cevabı aranmaktadır. Bu kapsamda uluslararası kurumlar hakkında yapılan tanımlar ile özellikle Martin Wright ve Hedley Bull başta olmak üzere uluslararası toplum hakkında teorik bir çerçeve çizen İngiliz Okulunun önemli temsilcilerinin düşünceleri makalenin teorik arka planını oluşturur. Çünkü Wight (1977,6) uluslararası toplumun gerçek kurumlarının ittifaklar, diplomasi ve savaş olduğunu belirtirken, Bull (2002:31) ise bunlara güçler dengesi ve büyük güç yönetimini de eklemektedir. Bu makalede ise uluslararası güvenliğin kendine özgü normlar, kurallar, rejimler ve yapılar içererek uluslararası toplumun kurumlarından biri halini aldığına dikkat çekilmekte ve bu kurumlar arasına uluslararası güvenliğin de eklenmesi gerektiği savunulmaktadır.

Makalenin diğer bir özelliği ise uluslararası güvenliğin gelişen normatif yönünü sosyolojik bağlamda ele almasıdır. Bu nedenle güvenlik çalışmalarında baş vurulan ana akım teorilerin, özellikle realist teorisinin ağırlığı, bu çalışmada yerini İngiliz okulu ve İnşacılık gibi yaklaşımlara bırakmıştır.

Makalenin daha geniş perspektifte bir diğer amacı ise ulusal güvenlik ve uluslararası güvenlik kavramlarını birbirinden açık biçimde ayırarak güvenlik çalışmaları alanının sağlıklı gelişmesine katkı sağlamaktır. Bu kapsamda makalede öncelikle uluslararası kurumlarla ilgili bir teorik çerçeve çizilmekte, ardından uluslararası güvenlik kavramı ve olgusu açıklanmakta, daha sonra uluslararası güvenliğin koruma alanları uluslararası sistem, toplum, düzen gibi normatif alanlar ile ilişkilendirilerek uluslararası güvenliğin neden uluslararası toplumun kurumlarından biri olduğu ortaya konulmaktadır.

1. Teorik Arka Plan: Sosyolojik ve Rasyonalist Biçimden Uluslararası Kurumlar

Uluslararası kurumlara yönelik açıklamalarda genellikle biri sosyolojik, diğeri ise rasyonalist olmak üzere iki yaklaşım görülür. Sosyolojik yaklaşım, çıkar hesaplarından türetilmeyen kültürel pratiklerin, norm ve değerlerin uluslararası kurumlar üzerine etkilerine odaklanan bir içerik taşır. Rasyonalist yaklaşım ise genelde uluslararası rejimler ve örgütler gibi uluslararası kurumların biçimsel (formel) alanlarına yönelmektedir.

Rasyonalist yaklaşımın önde gelen temsilcilerinden olan Weber (1987), biçimsel rasyonaliteyi (formal rationality), nicel ve uygun hesaplamalar sonucunda eylemin gerçekleşme derecesi olarak tanımlar. Bu nedenle biçimsel rasyonalite, genel olarak geçerli olan yasalara, kurallara ve düzenlemelere dayanan araçların rasyonel hesaplanmasını içerir (Kalberg,1980). Keohane (1988:386)'ye göre uluslararası kurumlara yönelik rasyonel yaklaşımlar, "devletlerin karşılıklı anlaşmalar yoluyla elde edecekleri potansiyel kazanımlar

olmasaydı” uluslararası kurumlara gerek olmayacağı yönündeki varsayıma dayanır. Bu doğrultuda rasyonalist yaklaşımda uluslararası kurumların en önemli işlevinin belirsizliği azaltarak işlem maliyetini düşürmek olduğu kabul edilmiştir. Çünkü uluslararası rejimler ve örgütleri önemli kılan devletler arasında karşılıklı anlaşmaların potansiyel değerleri ile onları yapmanın zorluğunun birleşimidir. Haliyle dünya siyasetinin düzensiz temelinde işbirliği yapmak için devletler kurumları kullanmak zorundadır.

Bu yaklaşımdan farklı olarak konuya İnşacı (Constructivist) açıdan bakan açıklamalar da mevcuttur. Bu yaklaşıma göre uluslararası kurumlar; uluslararası sisteme ve sistem içinde yer alan aktörlere yönelik normatif ve formel kuralları içeren; inşacı, düzenleyici ve yöntemsel (prosedürel) davranış kalıpları ile eylem örüntüleri ve yapılardan oluşan sosyopolitik bir fenomendir (Duffield,2007:7).

Uluslararası kurumlara sosyolojik yaklaşım ise, uluslararası politikada tercihlerin oluşumu ve değişimi, ulusal kimlik oluşumu, uluslararası normların oluşturulması bunların yayılması ve uyulması ile tüm bunlara uluslararası kurumların etkileri gibi konuları inceleyen bir eğilime sahiptir. Bu kapsamda normların devletler tarafından içselleştirilmesi, yani bir anlamda devletlerin sosyalleşmesi, sosyolojik yaklaşımın temel argümanıdır.

Aktörlerin davranışlarının normatif özellikler ve kimliklerindeki içsel değişimlerden etkilenerek dönüştüğünü ileri sürmek ana akım teoriler için oldukça radikal bir ifadedir. Fakat sosyalleşme konusunu bütünüyle göz ardı etmek yerine onu bir şekilde kendi temel argümanları içine yerleştirme eğilimi de fark edilmektedir. Örneğin realist düşünürler konuya güç ve çıkar tanımlarının kültürel olarak olumlanması üzerinden de bakarlar. Fakat bu kez teorinin merkezini oluşturan reelpolitik dürtülerin verili olmadığını, bunun öğrenildiğini ve aktörden aktöre farklılık gösterebildiğini kabul etmek gibi bir durumla yüz yüze kalmak söz konusudur. Bu kapsamda realizmin, güç ve çıkarları tanımlarken, bunların zaman ve mekândaki varyasyonlarını açıklayacak bariz bir sosyalleşme teorisine sahip olmadığı söylenebilir. Fakat yine de anarşik bir ortamda, etkileşim içinde güvenliklerini sağlamaya çalışan devletlerin dengeleme (balancing) ve kendine yetme (self-help) konusundaki çabalarını açıklamak için sosyolojik yaklaşımdan yararlanılmaya çalışıldığı görülmektedir (Jonhston,2011:489). Fakat bu çabanın realizm için daha çok epifenomenalist¹ bir tutum şeklinde gerçekleştiği de göz ardı edilmemelidir. Yani teoride aktörlerin davranışlarının uluslararası alanın dış kısıtlamaları çerçevesinde değişebileceği düşüncesi ağırlık kazanır. Bu da konuyu neorealist çerçeve içine taşır. Buna karşın İnşacı yaklaşım bu değişimin daha çok sosyal etkileşimden

1 Epifenomenalizm mekanik materyalist bir felsefi görüştür. Buna göre zihinsel olanla fiziksel olan arasındaki ilişki, fiziksel olandan zihinsel olana doğru tek yönlü bir ilişkidir. Yani zihinsel olaylar daima fiziksel değişimlerin sonuçlarıdır.

kaynaklandığı yönünde bir iddia içerdiği için bunlardan farklıdır. Bu iddia, hem anarşi altında işbirlikçi normların nasıl oluşturulduğuna, hem de çatışan normların neden anarşinin epifenomeni olmadığına dikkat çekiyor. Bu kapsamda Wendt (1992) uluslararası alanda sosyalleşmenin nasıl çalıştığını anlatmak için düşüncelerini kısa ve özlü biçimde, “Anarşi devletlerin ondan ne anladığıdır” şeklinde ifade etmiştir.

2. Ulusal Güvenlik ve Uluslararası Güvenlik Ayrımı

Akademik alanda, güvenlik çalışmalarının İkinci Dünya Savaşı sonrası başladığı ve Uluslararası İlişkiler disiplininin bir alt çalışma alanı olduğu yönünde uzlaşma vardır (Williams,2019:2; Buzan,2009:8; Collins,2010:2; Birdiqli, 2019:79). Hobbesçu yaklaşım güvenliği devletin varlık nedenlerinden biri olarak kabul ettiğinden güvenlik tüm devlet faaliyetleri için referans bir politika olarak görülmektedir. Fakat 1947 yılında ABD’de çıkartılan Ulusal Güvenlik Yasası’na kadar güvenliğin açıkça bir devlet politikası olarak dile getirildiği olmamıştır. Dolayısıyla ulusal güvenlik kavramı, uluslararası güvenliğin kavramsal öncülü olarak kabul edilebilir. Fakat güvenlik çalışmalarında bu iki kavram arasındaki epistemolojik ayrımın üzerinde yeterince durulmadığı düşünülmektedir. Bunun en önemli nedeni literatürde Amerikan etkisidir. Çünkü ABD’nin hegemonik bir güç olması ulusal güvenlikle ilgili hedeflerinin aynı zamanda uluslararası sistemin işleyişine yönelik statükocu politikaları da kapsamasına neden olmuştur. Böylelikle ulusal güvenlik ve uluslararası güvenlik arasındaki ayrım gözlerden kaçmaktadır. Bunun yanı sıra İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşturulan büyük güçler yönetiminin temel organı ve düzen sağlayıcısı olan Birleşmiş Milletler (BM) ile bağlı kuruluşları, Savaş sonrası yeni uluslararası toplumun yapı taşlarını oluşturur. Bu kapsamda BM’in varoluş amacını oluşturan uluslararası güvenlik, uluslararası toplum için kendine özgü (sui generis) bir rol üstlenmiş olmaktadır.

Bir başka neden ise, güvenlik alanında yapılan ilk çalışmalar “ulusal güvenlik” ile başladığı için uluslararası güvenlik konusunda yapılan açıklamalarda genellikle ulusal güvenlikle ilgili genel yaklaşımın etkileri görülür. Örneğin güvenlik çalışmalarında öne çıkan bir isim olan Barry Buzan’ın, *The Evolution of International Security Studies* (2009) isimli kitabında Uluslararası Güvenlik Çalışmalarını (International Security Studies-ISS) açıklarken, ulusal güvenlik ve uluslararası güvenlik ayrımını yapmadığı görülmektedir. Buzan (2009:8) bu çalışmasında uluslararası güvenlik çalışmalarının da devletin dış ve iç tehditlerden nasıl korunacağına yönelik çalışmalar olduğunu belirtmiş, hatta Arnold Wolfers’in “Muğlak bir Sembol Olarak Ulusal Güvenlik” (*National Security as an Ambiguous Symbol*) isimli makalesine atıf yapmıştır. Takip eden satırlarda ise Buzan, Uluslararası Güvenlik Çalışmaları (ISS) ile ilgili evrensel bir tanımın bulunmadığını ve bu konuda

yapılan çalışmaların ise daha çok güvenlik kavramı üzerine yoğunlaştığını zaten ifade etmektedir. Hatta başka satırlarda ise gerek ulusal güvenliğin ve gerekse uluslararası güvenliğin referans nesnelерinin ulus devlet olmasından bahisle, yeni bir kullanım olarak “uluslararası” ekinin güvenliğı ulus devletin sınırları ötesine taşıyan bir fenomen olmadığını da ileri sürmektedir (Buzan,2009:11). Haliyle güvenlik konusunda yapılan diğer çalışmalar da bu öncü çalışmaları izleyerek ulusal güvenlik ve uluslararası güvenlik arasındaki ayırım üzerinde durmamışlardır. Buzan’ın açıklamaları da dikkate alındığında bu ayırımın dikkat çekmemesinin bir nedeni de her iki güvenliğin merkezinde devletin yer almasıdır. Fakat bu makalede ulusal güvenliğin referans nesnesi açık biçimde devlet iken, uluslararası güvenliğin referans nesnesinin uluslararası sistem ve uluslararası toplum gibi daha normatif fenomenlerin olduğu ortaya konulmakta ve ulusal güvenlik ile uluslararası güvenlik arasında açık bir ayırma gidilmektedir. Bu kapsamda takip eden satırlarda uluslararası güvenlikle uluslararası alan, sistem ve toplum gibi normatif koruma alanlarının arasındaki ilişki ortaya konulmaktadır.

3. Uluslararası Alan, Sistem, Toplum ve Uluslararası Güvenlik

Uluslararası güvenliğı anlamak için bakılması gereken ilk kavram devletler arasında etkileşimin gerçekleştiğı farz edilen alan, yani “Uluslararası Alandır” (International Arena or Area). İngilizce’de *International Arena* tamlamasında yer alan *arena* sözcüğü Latince *harena* kavramından gelmekte olup Roma amfi tiyatrosunda etrafı kapalı, zemini kumla kaplanmış alan, savaş yeri, ya da mecazi anlamda her türlü yarışmanın yapıldığı yer anlamlarında kullanılmıştır. Ayrıca *arena* kelimesinin uluslararası alan anlamında kullanılmadan önce, yine İngilizce de *political arena* şeklinde, siyasal aktivitelerin gerçekleştiğı yer, kamusal yaşam (public life) anlamlarında kullanıldığı görülmektedir. Bu tanımlardan yola çıkarak “uluslararası alanı” devletlerin, ve diğer aktörlerin (Uluslararası örgütler, Uluslararası sivil toplum, çokuluslu şirketler vb.) birbiriyle iletişim ve etkileşim içine oldukları düşünülen farazi ortam, etki alanı (sphere of influence) olarak tanımlayabiliriz. Bu kapsamda uluslararası alanın özelliklerini şöyle sıralamak mümkündür:

- a) Uluslararası alanın fiziksel bir varlığı olmayıp farazi bir realitedir.
- b) Uluslararası alan aktörler arasında etkileşim ile ortaya çıkar, dolayısıyla hiçbir etkileşimin olmadığı durumlarda böyle bir alandan söz edilemez.
- c) Bu alanı düzenleyen bir üst otorite olmadığı için genel bir görünüm olarak anarşiktir.

- d) Bu alanda yer alan devletler hukuksal olarak eşit haklara sahiptirler
- e) Uluslararası sistem ya da uluslararası toplum gibi unsurlar da uluslararası alanda kendini gösteren fiziki bir varlığa sahip olmayan işlevsel fenomenlerdir (Lampert, vd.,1978: 146).

Uluslararası Alanın özellikleri doğrultusunda ortaya çıkan ve açıklanması gereken diğer bir kavram da “Uluslararası Sistemdir”. Uluslararası sistem, uluslararası alanda yer alan devletlerin birbirlerinin karar ve davranışlarını etkilemeye yetecek kadar iletişim içine girmeleriyle ortaya çıkar.

Sistem, kavramsal olarak öznel, bireysel ya da ayırık faktörlerin üzerinde yer alan, bunları kucaklayan bir bütün olarak anlaşılır ve sistem, kendi içinde yer alan bu ayırık parçaların birbiriyle etkileşim içinde olmalarıyla ortaya çıkar. Bu nedenle sistem içinde yer alan her bir parça diğerlerini etkiler ve diğerlerinden etkilenir. Bu etkileşimin türü ve biçimi ise sistemin karakterini belirler. Bull (2002:9), iki ya da daha fazla sayıda devletin birbirinin kararlarını etkileyecek kadar iletişim ve etkileşim içine girmeleriyle sistemin ortaya çıktığını ifade etmiştir. Fakat bir sistemden söz edebilmek için bu etkileşimin belli bir formda süreklilik taşıması gerektiğini özellikle vurgular. Marksistler bu etkileşimi öncelikle devletler arasında ekonomik etkileşim olarak okudukları için devletlerin sistemik davranışını kapitalist ekonominin ortaya çıktığı yıllara kadar götürürler. Bu nedenle Wallerstein (2004:2)’e göre kitlesel üretimle birlikte modern bir dünya sisteminden söz etmek mümkün olur. Diğer siyaset bilimciler ise devletler arasındaki iletişimi daha çok sosyo-politik düzlemde okuduklarından Uluslararası Sistemin ve Uluslararası Toplumun başlangıcını ulus devletlerin ortaya çıktığı Westphalia Anlaşması (1648) olarak kabul ederler (Goldstein, 2013:61).

Devletler arasındaki ilişkiyi kapasite üzerinden okuyan ve buna göre sınıflandırma yapan çalışmalar da bulunmaktadır. Örneğin Martin Whigh (1977) Roma, Bizans ve Abbasi devletlerinin diğer devletlerle olan farklı etkileşiminden yola çıkarak bir egemen vasal ilişkisini sistem olarak (suzerain-state system) adlandırmıştır.

Uluslararası güvenliği anlama çabasına hazırlık olarak sunacağımız diğer kavram ise “Uluslararası Toplum”dur (International Community). Tek başına toplum kavramı sosyolojik bir realitedir. Toplum tanımlanırken genellikle paylaşılan coğrafi mekân, kültür ve gruplardan söz edilir. İşbirliği, katılım, iletişim ve çevre de bir toplum oluşturma süreci olarak açıklanır. Toplumu açıklamak için kullanılan fenomenler üretim güçleri, üretim ilişkileri, kanun ve kurallarla ilişkilendirilerek bir toplumsal düzenden söz edilir (Bilton vd.,2003). Fakat söz konusu olan “uluslararası toplum” olduğunda onu açıklamak, sosyolojik bir olgu olarak toplumu açıklamaktan daha zordur. Çünkü toplumu açıklamak için kullandığımız ortak coğrafya, uluslararası toplum kavramı içinde

dünya ölçeğinde genişlediğinden açıklayıcı olma özelliğini yitirecektir. Aynı şey toplumları birbirinden ayıran farklı kültür ve gruplar için de söz konusudur. Toplum oluşması için gerekli görülen iletişim ise iletişimin tüm boyutlarını sözlü, yazılı, hatta sözsüz iletişimi yani beden dilini farklı biçimde içererek genişler. Üretim ilişkileri, iletişim güçleri, kanun ve kurallar ise uluslararası toplumda kendine özgü biçim ve anlamlar taşır. O nedenle sosyolojide toplumu açıklamak ne kadar mümkünse, Uluslararası İlişkiler alanında uluslararası toplumu açıklamak o ölçüde zordur. Nitekim 1999 yılında BM Genel Sekreteri Kofi Annan DPI/NGO Konferansı'nda uluslararası toplumu açıklamanın zorluğuna örnek oluşturan bir tanımında bulunmuştur.

“Dünyamız hiçbir bireyin ve hiçbir ülkenin tek başına var olmadığı bir dünya. Hepimiz aynı anda kendi topluluklarımızda ve dünya genelinde yaşıyoruz. Aramızdaki ayırım faks veya e-posta yoluyla kurduğumuz hızlı iletişim kadar küçülmüştür. Aynı küresel ekonominin tüketicileriyiz, aynı sosyal, politik ve teknolojik değişimlerden etkilenmekteyiz. Çevresel kirlilik ortak sorunumuz, Aynı ikonlar, aynı filmlerle insanlar ve kültürler gittikçe hibrit bir hal alıyor. Bazı insanlar Uluslararası Toplumun bir kurgu olduğunu söylüyor, ama bana göre uluslararası toplum mevcuttur. Türkiye ve Yunanistan'da yaşanan deprem sonrası kurbanlara insani duygular dışında bu toplumlarla ilişkisi olmayanlar tarafından yapılan yardımlarda harekete geçen şey Uluslararası Toplumdur. İnsanlar dünyanın en fakir ülkelerini borç yüklerinden kurtarmak için hükümetlere baskı yapmak için bir araya geldiklerinde kalkınma çabasının ağırlığını geriye atan şey Uluslararası Toplumdur. Kara mayınlarının neden olduğu katliama öfkelenen halk vicdanı, kolektif güvenlik adına bu ölümcül silahları yasaklatmayı başaran şey Uluslararası Toplumdur.” (UN,2022).

Başarıların yanı sıra uluslararası toplumun başaramadıklarından da sitayişkârane söz edildiği bu konuşma, uluslararası toplumu devletler, sivil toplum ve diğer kuruluşları içerecek biçimde geniş bir çerçeve içinde tanımlamıştır.

Uluslararası toplum kavramının kullanımı, uluslararası sistem ya da uluslararası güvenlik kavramına göre daha yenidir. Uluslararası güvenliğe atıf yapan Milletler Cemiyeti (MC) ya da BM Sözleşmesinde bir uluslararası toplumdan söz edilmez. Bu kavram ilk kez uluslararası hukuk alanında kullanılmaya başlanmış, devletler ve diğer aktörleri içeren tüm dünyaya karşı yükümlülükler içeren kolektif bir bilinç olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda birbiriyle olan ilişkilerinde gözetmeleri gereken ortak değerler ve çıkarlar olduğuna inanan, işlevsel ortak kurumlara sahip devletlerin ve devlet dışı aktörlerin oluşturduğu topluma *Uluslararası Toplum* diyebiliriz (Wendt,1992: 399).

Uluslararası toplum tanımlanırken, onun sosyolojide yer alan klasik toplum tanımında bulunmayan niteliklere sahip olduğu daha önce ifade edilmişti. Bunun en önemli nedeni uluslararası toplumun üyeleri olan devletlerin sosyolojik bir toplumda bulunan hiyerarşik değil, anarşik bir yapı içinde birbirleriyle sosyal ilişki geliştirmeye çalışmalarıdır. Bu nedenle uluslararası toplumu tanımlarken devletler arasında paylaşılan kurumlar, normlar, kurallar, değerler ve ortak çıkarlar merkezi bir rol oynar (Buzan, 2009: 339). Bu temel farklılığın yanı sıra sosyolojik anlamda toplumla, uluslararası toplumun en önemli ortak özelliği her ikisine duyulan gereksinimin nedenleridir. Yani hem toplumu, hem de uluslararası toplumu ortaya çıkartan temel nedenler şiddetin/savaşın önünü kesmek, anlaşmaların/verilen sözlerin tutulmasını sağlamak ve sahip olunanları yani mülkiyeti/toprakları korumak gibi güvenlikle ilişkili konulardır (Bull 2002:4).

Uluslararası toplum veya uluslararası sistem tanımlarının her ikisi de bir grup devletin varlığına dayanır. Fakat sistem, devletler arasında daha çok mekanik bir dayanışma içerirken toplum, bu dayanışmanın bir öz bilince ve öz denetime/kontrole dayalı olduğu halidir. Bu nedenle uluslararası sistemin varlığı, uluslararası toplumun varlığından da öncedir. Bir uluslararası sistemde devletler arasındaki etkileşim savaş, diplomasi, ticaret, göç ve fikirlerin hareketi gibi şeylere dayanırken; uluslararası toplumda etkileşim iletişim, ortak kuralların oluşumuna rıza, ilişkilerin üzerinde yürütüleceği ortak kurumlar ve karşılıklı ortak çıkarların tanınmasına dayalıdır (Buzan 2009, 331).

Uluslararası güvenlik kavramının anlaşılması için incelenmesi gereken son kavram ise “uluslararası düzendir”. Düzen özneler arasındaki ilişkileri belli bir sonuca götürmeyi hedefleyen ve tutarlı bir süreklilik içeren sosyal bir örüntüdür. Bu çerçevede uluslararası düzeni uluslararası alanın aktörleri arasındaki ilişkileri yöneten kurallar, normlar ve kurumlar bütünü olarak tanımlayabiliriz. Bu açıklama kapsamında bir düzen normlar, kurallar, kural koyucu kurumlar uluslararası politik organizasyonlar, rejimler ve diğerlerini içeren istikrarlı, yapılandırılmış bir ilişki modelidir denilebilir.

4. Uluslararası Kurumların Normatif ve Öznelerarası bir Realitesi olarak Uluslararası Güvenlik

Bir kavram olarak güvenlik, açıkça bir referans nesnesi gerektirir, çünkü neyin güvenliği sorusuna bir cevap vermeden güvenlik bir anlam ifade etmez. Bu sorunun cevabı güvenlik için referans nesne ya da koruma alanı anlamına gelir. Güvenliğe bir koruma alanı ya da referans nesne arayışı pek çok şeyin güvenlikle ilişkilendirilebileceğini de ortaya koymaktadır. Birey düzeyinden, devlet

düzeyine, oradan sistem ve toplum düzeyine kadar tanımlanabilecek koruma alanları birbirinden de bütünüyle soyutlanamaz. Örneğin devlet güvenliği birey güvenliğini de içeren ya da sonuç veren bir koruma alanıdır (Buzan, 1983:14). Güvenlikle ilişkilendirilecek koruma alanı eğer devlet ise “ulusal güvenlik” bu referans nesne için bir norm görevini görür. Benzer bir durum her bir eşleştirme türü için de geçerlidir. Haliyle uluslararası güvenlik uluslararası toplum için bir norm görünümündedir.

Uluslararası sistem ya da uluslararası toplum üzerine çalışmalarıyla bilinen yazarların çoğu uluslararası güvenlikle ilişkilendirilebilecek kavramların içeriğini, uluslararası sistemi, uluslararası toplum ya da uluslararası düzenin niteliklerini, oluşum biçimlerini ve öğelerini açıklarken sistemin güvenliğinin sağlanmasını yine sistemin kendi dinamikleri ile açıklamaya çalışmışlardır. Örneğin Hedley Bull (2002:95-181) modern devletler sisteminin güç dengesi ile kendi kendini korumaya çalıştığını, uluslararası hukukun devlet davranışlarını düzenlediğini, diplomasiyi iletişimi sağladığını, savaşların ise sistem içinde yer alacak unsurları belirlediğini ya da elediğini belirtmektedir. Bu bağlamda uluslararası sistemin, uluslararası toplumun, uluslararası düzenin güvenliğinde sorumluluk, bir organizasyon ya da idari bir mekanizma veya belirli bir özne yerine ortak hedeflerin gerçekleştirilmesine yönelik şekillendirilmiş bir dizi alışkanlık ve uygulamaya havale edilmiştir. Dolayısıyla ulusal güvenliğin referans nesnesi devlet iken uluslararası güvenliğin referans nesnesi uluslararası toplum, uluslararası sistem ve uluslararası düzendir. Bu kapsamda uluslararası güvenliğin koruma alanları uluslararası güvenlik örgütleri ve güvenlik rejimleri için de referans teşkil eder. Bu koruma alanları ya da referans nesnelere şunlardır:

- a. Uluslararası sistemin korunması
- b. Uluslararası toplumun korunması
- c. Devletlerin dış egemenliklerinin korunması
- d. Uluslararası düzenin korunması
- e. Savaşın engellenerek barışın sürekliliğinin sağlanması
- f. Uluslararası toplumun sosyal yaşamı için gereken ortak amaçların korunması

a. Uluslararası Sistemin Korunması

Uluslararası alanda sistemi anlama çabaları analitik ve sentetik düşünmeyi içerir. Analitik düşünme, sistem içinde yer alan parçaları anlamayı sağlarken, sentetik düşünme bu parçaların nasıl etkileşim içine girdiklerini anlamaya yöneliktir. Sistemik düşünme ya da sistem analizi ise hem analitik hem de sentetik düşünmeyi içeren bütüncül bir yaklaşımdır (Hansson,2020). Bu nedenle

Marksistlerin uluslararası sistemi anlama çabaları sentetik, diğerlerinin ise analitiktir. Sistem analizi ise hem Marksistlerin hem de diğerlerinin bakış açısını dikkate alan bir değerlendirmeyi içerecektir. Nitekim devletler arasındaki etkileşimi yani uluslararası sistemi güçler dengesi üzerinden açıklamaya çalışan yaklaşımlar gücün unsurlarından olan askeri ve ekonomik kapasiteyi birlikte dikkate alan açıklamalardır.

Uluslararası alana yönelik sistemik analiz, sistem içinde yer alan her bir unsurun davranışlarını kısıtlayan ya da bu davranışlarında gözlemlenen her türlü değişimi mümkün kılan faktörleri tanımlar. Bu durumda uluslararası ilişkiler alanında yapılan sistemik analizler, sistem içinde ortaya çıkan bir problemi de bir dizi etkileşimin sonucu olarak görür. Dolayısıyla sistem içinde yer alan her bir unsurun, yani devletlerin öznel davranışlarının veya dış politikalarının, sistemin statükosunu korumadaki konumu ve rolü de uluslararası güvenliğin konusunu oluşturur.

Bir uluslararası sistem içinde devletlerin/aktörlerin birbirleriyle olan ilişkileri işbirliği (cooperative), rekabet (competative) ya da her ikisinin karışımı yönünde olabilir (Lampert vd.,1978:146). Bu işbirliğinin yönü sistemin yapısal özelliklerine ve sistemi oluşturan aktörlerin amaçlarına göre belirlenir. Bu nedenle Rosenau (1971:134)'ya göre uluslararası sistemlerin yapısı ve işleyişi bir sorun alanından diğerine önemli ölçüde farklılık gösterebilir. Ayrıca uluslararası sistem yatay ve dikey boyutlara sahip bir işlevsellik kümesidir. Sistemin yatay boyutunu bir coğrafi birim içinde değerleri tahsis eden ve belli bir konuda ihtiyaç duyulan desteği harekete geçirebilen fonksiyonel kurumlara bağlı işlevsellik oluştururken, dikey boyutu ise birbirine bağlı bir dizi prosedürü kapsayacak biçimde tasarlanmıştır (Rosenau,1971:141; Lampert vd., 1978: 147).

Buraya kadar yapılan tanımları Milletler Cemiyeti (MC) ya da Birleşmiş Milletlerin (BM) ortaya çıkış süreçleri ve işlevleri daha somut hale getirir. Her iki örgütün kuruluş amacı devletlerin yaygın bir savaşa yeniden sürüklenmelerini engellemek, yani uluslararası alanda barışı tesis etmek ve korumaktır. Devletlerin ulusal güvenlikleri birbiri ile rekabetçi bir niteliğe sahipken, uluslararası alanda barışın tesisi ve korunması ise aktörler arasında işbirliğini gerektirir. Dolayısıyla bu örgütleri ortaya çıkartan sorun alanı ile uluslararası güvenliğin sorun alanı ortaktır. Haliyle uluslararası güvenlik kavramı bu iki küresel örgütün ortaya çıkmasıyla anlamlı ve gerekli hale gelmiştir.

Uluslararası güvenlik, uluslararası sistemin iç bileşenlerinin sistemin hayatta kalma şansını azaltma yerine artırması yönündeki bir endişe ile motive olur, beslenir. Yani uluslararası güvenliğe yönelik potansiyel tehditler sistem içinden kaynaklanır. Bu endişeyi nicel ve nitel işbirliği üzerinden azaltmanın ya da gidermenin yolu MC ya da BM gibi uluslararası örgütler, Uluslararası Adalet

Divanı gibi fonksiyonel yapılar, güvenlik rejimi ve evrensel hukuk, hak ve özgürlükler gibi ortak normlar çerçevesinde gerçekleşir.

Uluslararası güvenliğin koruma alanı içinde ilk sırayı alan sistem BM sistemidir. BM, başlangıçta belirli kurumlarla sınırlı bir yapı iken, zaman içinde gelişerek bir küresel sistemi ortaya çıkarmış, kolektif bir güvenlik örgütü haline gelmiş, hatta zamanla onun da ötesine geçmiştir. BM'in uluslararası hukuku kodifiye etmekte üstlenmiş olduğu rol, temel hak ve özgürlükler konusunda yaşanan gelişmeler, BM sistemini bir güvenlik örgütlenmesinin ötesine taşıyan fenomenlerdir.

BM sistemi, uluslararası hukuka dayalı küresel bir güvenlik sistemi oluşturmuştur. Uluslararası hukuka dayalı bu dünya sistemini koruma görevi ise öncelikle BM Güvenlik Konseyine verilmiş, ardından genişleyen yeni sorumluluk alanlarıyla BM Genel Kurulu'nda temsil edilen uluslararası topluma yüklenmiştir. Uluslararası hukukun amacı ise devletler arasındaki etkileşimi olabildiğince kararsız (veya anarşik) durumdan uzaklaştırarak, sistemik ve güvenli işler hale getirmek ve bu amaçla bir uluslararası toplum oluşturmak şeklinde somutlaşmıştır (Paulus, 2009:69).

Bu açıdan uluslararası hukuk, uluslararası sistemin işleyişi ve güvenliği açısından önem taşır. Klasik yaklaşıma göre uluslararası hukuk, ikili ilişkiler üzerine tesis edilmiş olan karşılıklı (bilateral) bir yapıya dayanır. Buna göre devletlerin sorumlulukları sadece taraf olduğu antlaşmalar ve muhatapları ile sınırlıdır (Pacta tertiis nec nocent nec prosunt). Bu durum egemenlik zırhı olarak tanımlanmakta ve uluslararası alanın anarşik yapısı ile uyumlu bir durum arz etmektedir. Fakat Birinci ve İkinci Dünya Savaşı sırasında yaşanan acı tecrübeler, devletleri bu konuda daha sorumlu (proaktif) bir tutum izlemeye zorlayarak uluslararası hukukun mevcut karşılıklı (bilateral) yapısı üzerine ortak çıkarlara ilişkin modern bir tabakanın inşa edilmesini gerekli kılmıştır (Arsava,2015). Bu sayede BM, dünyanın her köşesinde vukuu bulan olaylara, uyuşmazlıklara yönelik bir girişimde bulunabilmektedir. Özellikle çevre ve insan hakları ihlalleri gibi sorun alanları karşılıklı ilişkileri içeren (bilateral) normlardan ortak çıkarları koruyan normlara geçişi kolaylaştırmış ve hızlandırmıştır.

Uluslararası hukukun, uluslararası güvenlik bağlamında BM sistemine işlevsel olarak katkı sağladığı alanlar şunlardır:

- i. Jus Cogens: Viyana Anlaşmalar Hukukunun 53'ncü maddesine göre jus cogens'i ihlal eden anlaşmalar geçersiz kabul edilmektedir (UNIC,2002). Bu maddede söz konusu ilkelerin uluslararası toplum tarafından kabul edilen normlar olduğunun vurgulanması uluslararası toplum kavramını hukuki bir kavram haline getirmiştir.

- ii. Ergo Omnes: Konusu itibariyle tüm devletlerin hukuki menfaati olduğu yükümlülükler (Law ve Martin, 2009).
- iii. Nükleer silahların yayılması anlaşması
- iv. Saldırı yasağı

b. Uluslararası Toplumun Korunması

Uluslararası toplum günümüzde uluslararası güvenlik için temel referanstır. Fakat uluslararası güvenlikle ilgili ne 1919'da imzalanan Milletler Cemiyeti Anlaşması'nda ve ne de 1945'de imzalanan BM Sözleşmesi'nde uluslararası toplum kavramı yer alır. Uluslararası toplum kavramı daha çok uluslararası hukuk literatürüyle kullanıma girmiştir. Buzan ve Hansen (2009:328) uluslararası toplum fikrinin Hugo Grotious'a kadar uzandığını, bu kavramın İngiliz ekolü temsilcileriyle birlikte yeniden kullanıma girerek yaygınlaştığını belirtir. Philip Allott (2002:411)'a göre bu kavram, onu kullananların pratik amaçlarını aşan etki ve özelliklere sahip hayali bir bilinç oluşturma eğilimine sahiptir.

Uluslararası toplum kavramının ilk kez bir uluslararası anlaşmada yer alması ise 1969 *Anlaşmalar Hukuku Hakkında Viyana Sözleşmesi*yle olmuştur. Bu sözleşmenin 53'ncü maddesinde uluslararası topluluk terimi ile yalnızca devletlere atıf yapılmış ve emredici hukuk (*Jus Cogens*'in) devletler topluluğu tarafından ortak bir norm olarak kabul taktim edilmiştir (UNIC,2002).

Madde 53- Bir milletlerarası emredici hukuk normu ile çatışan anlaşmalar Bir anlaşma yapılması sırasında milletlerarası genel hukukun emredici bir normu ile çatışıyorsa batıldır. Bu sözleşme bakımından milletlerarası genel hukukun emredici bir normu, bir bütün olarak devletlerin milletlerarası toplumunun, kendisinden hiçbir surette sapmaya müsaade edilmeyen ve ancak aynı nitelikte olan daha sonraki bir milletlerarası genel hukuk normu ile değiştirilebilecek olan bir norm olarak kabul ettiği ve tanıdığı bir normdur.

Bu kavramı içeren başka bir uluslararası anlaşma ise Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) Roma Statüsüdür (ICC,1998). Anlaşmanın ön sözünde bu anlaşmaya taraf olanların uluslararası toplumu ilgilendiren en ciddi suçların bir bütün olarak cezasız kalmaması ve etkili bir biçimde kovuşturulması gerekliliğini teyit ettikleri ve bu bağlamda yargı yetkisine sahip bir kalıcı Uluslararası Ceza Mahkemesi kurmaya kararlı oldukları vurgulanmıştır.

Uluslararası toplumu bir bütün olarak endişelendiren en ciddi suçların cezasız kalmaması gerektiğini ve ulusal düzeyde tedbirler alınarak ve

uluslararası işbirliğini güçlendirerek bunların etkin bir şekilde kovuşturulmasının sağlanması gerektiğini teyit ederek,

...

Bu amaçlarla ve şimdiki ve gelecek nesiller adına, bir bütün olarak uluslararası toplumu ilgilendiren en ciddi suçları yargılama yetkisine sahip, Birleşmiş Milletler sistemiyle ilişkili bağımsız bir daimi Uluslararası Ceza Mahkemesi kurmaya kararlı olarak,

Burada dikkat çeken bir husus bu arzu ve isteğin bugün ve gelecek nesiller adına ve BM sistemiyle ilişki içinde gerçekleştiğine yapılan vurgudur. Bu vurgularda uluslararası toplumun devletlerle sınırlı olmayarak daha kapsayıcı bir kullanımı görülmektedir. Roma Statüsünün beşinci maddesinde ise Uluslararası topluma yönelik suçlar şu şekilde sıralanmıştır (ICC,1998).

- i. Soykırım suçu
- ii. İnsanlığa karşı suçlar
- iii. Savaş suçları
- iv. Saldırganlık suçu.

Altıncı maddeden Sekizinciye kadar olan maddelerde açıklanan bu suçların niteliği incelendiğinde bu suçların kişiler ya da bir grubun üyelerine karşı, yetkili kişiler ve devletler tarafından işlenebilecek suçlar olduğu görülmektedir.

Uluslararası toplumla ilgili diğer dikkat çekici atıflar ise Uluslararası Adalet Divanı (UAD) içtihatlarında yer almaktadır. Örneğin UAD'nın Barcelona Traction davasında devletlerin bir bütün olarak uluslararası topluma yönelik yasal yükümlülüklerinin varlığından söz edilmiştir. Burada devletler ve uluslararası toplum kavramlarının ayrı ve yan yana kullanımı uluslararası toplumun devlet ve diğer varlıkların oluşturduğu açıkça tanımlanmamış bir evrenden oluştuğuna örtülü bir işaret ve tasdik yer almaktadır (Kwakwa, 2003:26)

Uluslararası toplum kavramının en çok söz edildiği diğer bir yer ise BM Genel Kurulu ve Güvenlik Konseyi açıklamaları ile kararlarıdır. Örneğin 1970 tarihli "Devletler arasında Dostane İlişkiler ve İşbirliğine Dair Uluslararası Hukuk İlkeleri" bildirisinde tüm devletlerin uluslararası toplumun eşit üyeleri olduğu vurgulanmaktadır (IHDB,2022:9). BM tarafından yayınlanan diğer açıklamalar da göz önüne alındığında devlet dışı yapıların da uluslararası toplumun birer parçası olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin savaş ya da çatışma sonrası uluslararası yardımlarla sağlanan rehabilitasyon çalışmalarına yönelik BM tarafından yapılan açıklamalarda BM sisteminin organları ve örgütleri de dahil olmak üzere uluslararası toplumun çabalarından övgü ile söz edilmektedir.

Daha güncel örnekler Güvenlik Konseyi'nin 17 Mart 2022 tarih ve 2626 sayılı Afganistan ve Uluslararası Toplum arasındaki ilişkiye vurgu yapan kararında, 15 Mart 2022 tarih ve 2625 sayılı Güney Sudanla ilgili uluslararası topluma yapılan çağrıda, 5 Kasım 2019 tarih ve 2496 sayılı Bosna Hersek'le dayanışmaya yönelik çağrıda bulunabilir (UNSC, 2022).

Uluslararası toplum kavramının içinde sivil toplum örgütleri giderek önem ve ağırlık kazanmaktadır. Bunlar içinde özellikle Uluslararası Af Örgütü, Uluslararası Kızılhaç Komitesi, Greenpeace, İnsan Hakları Gözlemevi, Sınır Tanımayan Doktorlar gibi çok sayıda ve farklı alanlarda faaliyet gösteren STK'lar kendi alanlarında uluslararası toplumun ihtiyaçlarının karşılanması ya da uluslararası toplumun giderek bir form alması yönünde çaba harcamaktadırlar.

Nitekim bu tür kuruluşların faaliyetleri uluslararası anlaşmalara da konu olmuştur. 24 Nisan 1986'da Strasbourg'da toplanan Avrupa Konseyi üye devletlerinin bir kısmı "Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşlarının Tüzel Kişiliğinin Tanınmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi" imzalamışlardır. Bu Sözleşme uyarınca, Taraflar, Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşlarının tüzel kişiliğini ve yasal ofisleri doğrultusunda faaliyetlerini tanımayı kabul etmektedirler (COE,2022).

c. Devletlerin Dış Egemenliklerinin Korunması

Devletlerin egemenliği (sovereignty) iç ve dış egemenlik olarak ikiye ayrılmaktadır. İç Egemenlik (Internal Sovereignty) hâkimiyet (Supremacy) anlamına gelir. Yani devlet içinde en yüksek ve eşidi olmayan bir otoriteye sahiptir. Dış Egemenlik ise (External Sovereignty) ise bağımsızlık (Independence) anlamına gelir. Buna göre uluslararası alanda devletler birbiriyle eşit ve birbirinden bağımsız otoritelerdir. Bu kapsamda uluslararası güvenliğin amaçlarından ve koruma alanlarından biri de devletlerin dış egemenliğin korunmasıdır.

Uluslararası alanda güvenliğin sağlanması ile ilgili ilk ortak girişim Milletler Cemiyeti (MC)'nin kurulması olmuştur. MC'nin kuruluş statüsünde anlaşmaya taraf olan devletlerin dış egemenliklerinin korunması amacıyla savaştan kaçınması yönünde bir kısım yükümlülükleri kabullendiği belirtilmektedir. Madde 10'a göre "Cemiyet Üyeleri, bütün Cemiyet üyelerinin ülke bütünlüklerine ve şimdiki siyasal bağımsızlıklarına saygı göstermeği ve bunları dışarıdan gelecek herhangi bir saldırıya karşı korumayı yükümlenirler. Saldırı, saldırı tehdidi ya da tehlikesi durumunda, Konsey, bu yükümlülüğün yerine getirilmesini sağlayacak yolları belirtir" ("Yale Law School", 2008).

Devletlerin dış egemenliklerinin ve uluslararası barışın korunması amacıyla yönelik olarak hakemlik ve konsey olmak üzere iki alternatif yol öngörülmüştür. 12'nci maddeye göre Cemiyet'in bütün üyeleri, aralarında

ilişkilerin kesilmesine varabilecek nitelikte bir anlaşmazlık çıkarsa, hakemlerin kararından ya da Konseyin raporundan sonra üç aylık bir süre geçinceye kadar, hiçbir durumda savaşa başvurmamağı da kabul ederler (“Yale Law School”, 2008). Hakem ya da konsey kararlarını uygulayan devletlere yönelik de herhangi bir saldırgan tutum içinde olmamaları anlaşma hükümlerine göre taahhüt altına alınmıştır. Ayrıca Konsey kararları oybirliği ile alınmışsa Cemiyet üyelerine hukuku ve adaleti korumak için gerekli görecekları biçimde davranmak hakkını vermektedir.

MC Statüsünden sonra uluslararası alanda savaş ve çatışma ile ilgili diğer bir düzenleme MC Genel Kurul tarafından 1924’de kabul edilen «Uluslararası Sorunların Barışçı Çözümüne İlişkin Cenevre Protokolüdür» Bu protokole göre taraflar uluslararası alanda birbirlerine karşı ya da başka devlete karşı savaşa başvurmamayı taahhüt ederler (ILS, 2022).

Birinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa ülkeleri arasındaki ilişkileri normalleştirmeyi, devletlerin dış egemenliklerini korumayı hedefleyen çabaların bir zinciri de Locarno Antlaşmasıdır. Bu anlaşma bir yanda Batı Avrupa’daki sınırların değişmezliğini teyid ederken, diğer yanda Doğu Avrupa’daki sınırların revizyona tâbi tutulmasına imkân tanımıştır (Grant ve Barker, 2009). Savaş sonrası Versailles Anlaşmasıyla Alsace-Lorraine bölgesini geri alan Fransa, sınırların yeniden değişmemesi yönünde güvence arayışına girmiştir. Almanya’nın içinde bulunduğu ekonomik kriz nedeniyle Almanya tarafından Fransa’ya ikili bir güvenlik paktı kurulması önerisi Fransa’nın endişelerini gidermediği için öneri İngiltere, İtalya, Belçika, Polonya ve Çekoslovakya’yı da içerecek biçimde genişletilmiştir. Locarno Anlaşması’na göre Almanya hali hazırda oluşmuş olan sınırları kabul etmekte ve bir anlaşmazlık çıkması halinde ise MC’nin hakemliğine başvurulması öngörülmekte idi. Bu koşul Almanya’nın MC’ye üye olarak alınmasının önünü açmış ve Almanya’nın savaş sonrası uluslararası sisteme yeniden dâhil olmasına neden olmuştur (Uçarol,2013: 424).

Bu anlaşmanın konu itibarıyla önemli bir sonucu devletlerin dış egemenliklerinin korunmasının ikili anlaşmalarla ya da sınırlı sayıda devletlerin katılımıyla sağlanamayacağı gerçeğinin anlaşılmasıdır. Çünkü Locarno Anlaşması ile Almanya Batı’ya verdiği taahhüdü Doğu Avrupa ülkelerine vermemiştir. Nitekim anlaşmaya taraf olan Polonya ve Çekoslovakya gibi devletler İkinci Dünya Savaşı’nın arifesinde Almanya tarafından saldırıya maruz kalmışlardır.

Bu tarihten sonra başka bir düzenleme ise 1929’da yürürlüğe giren Kellogg-Briand Paktı adıyla bilinen “Savaşın Ulusal Politikanın Bir Aracı Olarak Yasaklanmasına İlişkin Genel Anlaşma”dır (UNTC,2022). Anlaşma Fransa’nın Almanya’ya karşı hissettiği güvensizlik nedeniyle müttefik arayışı sonucu ortaya çıkmış, ABD’nin Fransa ile ikili bir güvenlik anlaşmasının yükümlülükleri altına

girmeyi istememesi nedeniyle çok taraflı bir uluslararası anlaşma haline dönüşmüştür. Nitekim Kellog-Briand Paktı Locarno Anlaşmasından farklı olarak Hindistan, İrlanda, Japonya, Yeni Zelanda, Türkiye gibi devletlerin de katılımıyla daha geniş bir tabana dayanmıştır. Kellog-Briand Paktı'nın diğer bir önemi de ABD'nin Monroe Doktrini'ni terk ederek uluslararası politikaya dâhil olması Pakt içinde oluşan gruplaşmalar nedeniyle Sovyet-ABD gerginliğinin ve dolayısıyla Soğuk Savaş dönemi iki kutuplu yapılanmanın temeli olarak görülmesidir (Uçarol,2013: 424). Çünkü ABD'nin Batı ülkelerini içerecek biçimde gruplaşması Sovyetler Birliği'nin aynı amaçla Doğu Avrupa ülkelerini içine alan Litvinov Protokolü'nü hazırlamasına neden olmuştur. Her iki anlaşmanın içerdiği ülkeler ve bunları ortaya çıkartan nedenler göz önüne alındığında uluslararası alanda devletlerin dış egemenliklerinin korunmasının olabildiğince geniş katılımlı bir anlaşma ile mümkün olacağı bir kez daha anlaşılabilir oluyor. Nitekim İkinci Dünya Savaşı'nın ardından kurulan BM bu gerçeği daha açık biçimde yansıtmaktadır.

BM Sözleşmesinin ilk maddesinde örgütün kuruluş amacının uluslararası barış ve güvenliği korumak olduğu ifade edilirken Birinci Bölüm, Madde 2'in Dördüncü bendine göre üye devletlerin herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ve siyasi bağımsızlığına karşı kuvvet kullanma tehdidinde bulunmaktan ya da kuvvet kullanmaktan kaçınması yükümlülüğü getirilmiştir. Fakat bu yükümlülüğün tek istisnası meşru müdafaa hakkı olarak 51'inci maddeye yerleştirilmiş, ayrıca uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması amacıyla Güvenlik Konseyine gerektiğinde güç kullanımı konusunda istisnai bir yetki verilmiştir.

d. Uluslararası Düzenin Korunması

Daha önce Uluslararası Düzeni uluslararası alanın aktörleri arasındaki ilişkileri yöneten kurallar, normlar ve kurumlar bütünü olarak tanımlamış ve Uluslararası Düzenin normlar, kurallar, kural koyucu kurumlar uluslararası politik organizasyonlar, rejimler ve diğerlerini içeren istikrarlı, yapılandırılmış bir ilişki modeli olarak açıklamıştık. Fakat uluslararası düzen tüm devletlerin katılımıyla değil, uluslararası alanın güçlü aktörleri arasındaki ilişkileri düzenleyen kurallar, normlar ve kurumların genişlemesiyle ortaya çıkar. Uluslararası Düzenin ayırt edici niteliği kaos ve rastgelelikten uzaklaşmayı amaçlayan yerleşik ve yapılandırılmış bir karaktere sahip olmasıdır. Uluslararası kurumlar ve rejimlerin teorik nitelikleri düzenin kurucu unsurları iken ittifaklar, örgütler ve kurallar uluslararası düzenin mekanizmalarını oluşturur. Uluslararası düzen Uluslararası sistemle karıştırılmamalıdır. Çünkü uluslararası sistem devletler arasında ekonomik, politik, kültürel ve diğer başlıklar ile ilgili var olan etkileşimin tüm yönlerini yansıtırken Uluslararası Düzen bu etkileşimin belli bir

formunu yansıtır(Mazarr, Cevallos, and Miranda Priebe and others. 2017, 8). Örneğin günümüzde bu düzen BM Sistemi, Dünya Ticaret Örgütü, NATO, IMF gibi kurumlar vasıtasıyla oluşturulmuş liberal politik normlar etrafında ortaya çıkmıştır (Mazarr vd.,2017). Bu düzen İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ABD'nin öncülüğünde galip devletler tarafından kurulmuş zaman içinde diğer devletler tarafından da benimsenerek küresel bir düzen halini almıştır.

Uluslararası düzen kavramı uluslararası toplum kavramından da farklıdır. Uluslararası toplum kavramı da tanımı itibariyle bir düzen olgusunu içinde barındırır, ama uluslararası düzen kavramı geniş bir içerik yerine yukarıda verilen "liberal uluslararası düzen" açıklamasında yer aldığı gibi daha dar anlamda örgütlü bir konfigürasyon, yapılandırılmış bir ilişki örüntüsü ve yerleşik bir yapıyı ifade etmektedir. Bull ve Watson (1984:23) tarihte ortaya çıkan hegemonik ve emperyal devlet sistemlerinin kendi çaplarında bir uluslararası düzen oluşturduklarına dikkat çekmektedir. Örneğin Bull (1984:23)'a göre MÖ. Qin Hanedanlığı diğer devletlere hâkim olarak belli bir düzeni kendi çevresine (periferine) tatbik etmiştir. Moğol, Roma, Osmanlı ve İngiliz imparatorlukları gibi kümelenmiş devlet sistemleri de kendi dönemlerinde hâkimiyetleri altındaki vasalet devletlerle birlikte bir uluslararası düzen oluşturmaktadırlar.

Günümüzde geçerli olan uluslararası düzenin dayanakları liberalizm kapsamında politik, ekonomik ve güvenlik alanında oluşturulmuş kurumlar ve normlara dayanmaktadır. Tablo 1'de Liberal Dünya düzeninin dayanakları ayrıntılı biçimde verilmiştir. Bu tablo incelendiğinde Uluslararası Düzenin korunması bağlamında Uluslararası Güvenliğin yüklendiği misyon iki başlık altında toplanabilir.

- a. Savaşın engellenerek barışın sürekliliğinin sağlanması
- b. Uluslararası toplumun sosyal yaşamı için gereken ortak amaçların korunması

Tablo. Liberal Dünya Düzeninin Dayanakları

Politik Kurumlar ve Normlar	Ekonomik Kurumlar ve Normlar	Güvenlik Kurumları ve Normları
BM Sistemi	Liberal ekonomik normlar	BM ve NATO gibi küresel ve bölgesel güvenlik örgütlenmeleri
G-7, G-20, BRICS devletleri gibi yarı resmi kurumsallaşmalar	GATT, DTÖ gibi düzenleyici sistemler	Uluslararası alanda savaşın ve saldırganlığın yasaklanması gibi konuları düzenleyen normlar.

Devletlerin egemenlikleri, hak ve sorumlulukları ile ilgili Uluslararası Hukuk normları	NAFTA, AB, MERCOSUR gibi bölgesel ticaret örgütleri.	Bölgesel güvenlik ittifakları ve AB, ASEAN, Afrika Birliği gibi bölgesel örgütlerin güvenlik konseptleri
	Dünya Bankası, Asya Kalkınma Bankası, BM Kalkınma Programı gibi küresel ve bölgesel örgütlenmeler	Savaş ve çatışma ile ilgili düzenleyici uluslararası hukuk normları
	IMF, Uluslararası alanda bankalar arasında kurulan koordinasyonlar.	Silahların kontrolü ve yayılmasını önleme antlaşmaları
	Uluslararası ticareti düzenleyen diğer bölgesel ve küresel anlaşmalar.	Güvenlikle ilgili diğer hükümetlerarası (IGO) ve sivil toplum kuruluşları (NGO)

Kaynak: (Mazarr, Cevallos, Priebe and others,2018:8) (Not: Tablo kaynakta yer alan tabloya yazar tarafından eklemeler yapılarak oluşturulmuştur)

e. Savaşın Engellenerek Barışın Sürekliliğinin Sağlanması

Uluslararası Güvenliğin uluslararası düzenin korunması bağlamında edildiği amaçların başında savaşın engellenerek barışın sürekliliğinin sağlanması gelmektedir. Bu amaç Kant'ın Ebedi Barış Teorisini hatırlatıyor ama Kant sürdürülebilir bir barış için ticareti bir araç olarak görürken, BM sisteminde Uluslararası Güvenliğin aracı Uluslararası Hukuktur.

Tarihte savaş kaçınılması mümkün olmayan doğal felaketlerden biri olarak görülmüş, Ulus devletlerin ortaya çıkmaya başlamasıyla birlikte devletin egemenliği ile ilişkilendirilmeye başlanmıştır. Fakat savaşın getirdiği acılar ve yıkım çoğu zaman getirdiği kazançtan fazlasına mal olmuş en önemlisi de insan hayatının önünde önemli bir tehdit olarak yer almıştır. Her savaş bir barış antlaşmasıyla biter, fakat antlaşmanın kendisi çoğu zaman barışın sürekliliğini sağlamaz. Sürekli bir barışın sağlanması için savaşın kısıtlanması ya da yasaklanması fikri önce savaşa bir düzen getirilmesi gerektiği anlayışıyla ortaya çıkmıştır.

Savaşın kısıtlanması ile ilgili uluslararası girişimlerin ilki 1864'de başlayan Cenevre Sözleşmeleridir, bunu 1868 yılında açıklanan Saint Petersburg bildirgesi takip eder. Daha sonra, devletlerin uluslararası sorunları barışçı yöntemlerle çözmesini öneren yeni düzenlemeleri içeren 1899 ve 1907 La Haye Barış Konferansları gerçekleşmiştir. Hague Barış Konvansiyonu olarak da anılan

bu sözleşmeler 1863 yılında Amerikan İç Savaşında Abraham Lincoln tarafından yayınlanan Lieber Yasası'ndan esinlenmiştir.² Hague Barış Konvansiyonunu ise 1928 yılında uygulamaya giren Cenevre Protokolü izler.

Savaşın yasaklanması ile ilgili ilk girişimler ise 1919 MC Anlaşması ve MC Genel Kurul tarafından 1924'de kabul edilen "Uluslararası Sorunların Barışçı Çözümüne İlişkin Cenevre Protokolü"dür. Uluslararası alanda savaşın bir politika aracı olarak kanunsuz bir eylem olduğunun açıklandığı ilk anlaşma ise 1929'da yürürlüğe giren Kellog-Briand Paktı olmuştur. Ardından 1945 BM Sözleşmesinde savaş, meşru müdafaa ve barışın yeniden tesisi gibi iki istisnalar dışında yasa dışı kabul edilmiştir.

BM Genel Kurulu'nun 1965 yılında yayımladığı bildirgeye göre hiçbir devletin diğer bir devletin iç ve dış işlerine doğrudan ya da dolaylı olarak karışma hakkı yoktur. Her ne sebeple olursa olsun devletin kişiliğine veya siyasi, ekonomik ve kültürel unsurlarına karşı silahlı müdahale ve diğer tüm müdahale biçimleri veya tehdit teşebbüsleri kınanmaktadır. Ayrıca, hiçbir devlet, başka bir devletin rejiminin şiddetle yıkılmasına yönelik yıkıcı, terörist veya silahlı faaliyetleri organize etmeyecek, yardım etmeyecek, teşvik etmeyecek, finanse etmeyecek veya hoş görmeyecek veya başka bir devletteki iç çatışmaya müdahale etmeyecektir (McWhinney, 2010).

1970 tarihli "BM Anlaşmasına Uygun Olarak Devletler Arasında Dostça İlişkiler ve İşbirliğine İlişkin Uluslararası Hukuk İlkeleri Konusunda Deklarasyon" da ise yine uluslararası sorunların barışçı yollarla çözülmesi ve devletlerin iç işlerine karışmama konularına yer verilmiştir.

BM Sözleşmesi'nde savaşa getirilen istisnalar ise uluslararası alanda kuvvete ne zaman ve nasıl müdahale edilmesi gerektiği sorununu ve bu kapsamda «Haklı Savaş» (jus war /jus bellum) kavramını ortaya çıkarmıştır. Bu kapsamda Haklı Savaş Teorisi, askeri liderler, ilahiyatçılar, etikçiler ve politika yapımcılar tarafından incelenen askeri etik doktrini halini almıştır. Doktrin in amacı, karşılanması gereken bir dizi kıstas aracılığıyla savaşın ahlaki olarak haklı olmasını sağlamaktır. Bu kapsamda belirlenen kıstaslar ise üç gruba ayrılır: "Savaşa Gitme Hakkı" (jus ad bellum) ve "Savaşta Doğru Davranış" (jus in bello), "Savaşta Sonra Doğru Davranış (jus post bellum) ilkeleri. Birincisi savaşa gitme ahlakı, ikincisi savaş içindeki ahlaki davranış, sonuncusu ise yeniden inşa etme sorumluluğu da dâhil olmak üzere savaşın sona erme ahlakıyla ilgilidir.

2 Lieber Yasası, Amerikan İç savaşı sırasında Abraham Lincoln tarafından tamim edilen 24 Nisan 1863 tarihinde 100 numaralı genel emir olarak bilinen talimattır. Talimat Askerlerin savaş sırasında nasıl davranması gerektiği ile ilgili emirleri içerir. Talimat Alman-Amerikan hukuk bilgini ve siyaset felsefecisi Franz Lieber tarafından kaleme alınmıştır.

Uluslararası alanda savaşlar uluslararası düzen için en önemli bir tehdit olarak görülmektedir. Fakat BM sisteminin kurulduğu 1945 yılından günümüze kadar dünyada savaşların bütünüyle kesilmesi mümkün olmamıştır. BM’i her türlü savaş ve saldırganlığın önlenmesi konusunda yetersiz kılan şey ise BM Güvenlik Konseyi daimi üyelerinin veto hakkına sahip olmasıdır. Her iki olguyu birlikte düşündüğümüzde BM sisteminin aslında Uluslararası Düzenin kurucuları olan güçlü devletler arasında çıkması olası bir savaşı önleme amacına hizmet ettiğini anlamak mümkündür. Nitekim 1945’den günümüze kadar geçen süre içinde büyük güçler arasında zaman zaman ciddi gerginlikler yaşanmasına karşın bu gerginlikler bir savaşa dönüşmemiştir. Diğer devletler arasında yaşanan savaşlar ise genellikle iç savaş veya lokal savaş niteliğindedir. Bununla birlikte uluslararası hukukta savaş konusunda getirilen kısıtlamalar BM sistemi üzerinden tüm devletler için bağlayıcı sonuçlar doğurmaktadır.

f. Uluslararası Toplumun Sosyal Yaşamı İçin Gereken Ortak Amaçların Korunması

Uluslararası güvenliğin amaçlarından bir diğeri de uluslararası toplumun sosyal yaşamı için gereken ortak amaçların korunmasıdır. Bu ortak amaçlar Tablo 1’de verilen politik ekonomik ve güvenlik kurumlarının işlerliğini sağlamaya yöneliktir. Bu işlerliğin sağlanması için korunması gereken iki temel esas bulunur:

- i. Devletlerin yaptıkları anlaşmalara sadık kalmalarının sağlanması ve anlaşmaların korunması.
- ii. Uluslararası düzende stabilitenin sağlanması

Devletlerin yaptıkları anlaşmalara sadık kalmalarının ve bu anlaşmaların hukuki geçerliliklerinin korunması uluslararası hukukta benimsenen, Ahte Vefa (pacta sunt servanta) ve Koşullar Değişmediği Sürece (rebus sic stantibus) ilkeleri ile sağlanmaktadır.

Uluslararası düzende stabilitenin sağlanması ise öncelikle her devletin bağımsızlık ve mülkiyet haklarına saygı ile birlikte uluslararası hukukta yer alan Emredici Hukuk (Jus Cogens), Tamamlayıcı Hukuk (jus Positivium) ve Ergo Omnes ilkeleriyle sağlanmaktadır.

Erga omnes uluslararası alanda tüm devletlerin uyması beklenen ve tüm devletlere karşı ileri sürülebilecek haklar olarak tanımlanır. Bunlar; Saldırı yasağı, Soykırım yasağı, Irk ayrımı yapmama, temel hak ve özgürlüklere saygılı olma, korsanlık ve kölecilik karşıtlığı vb.

Ergo omnes kavramının uluslararası hukukta tanımlanan içeriği Belçika ve İspanya arasında görülen Barselona Tracking davasında Uluslararası Ceza Mahkemesi tarafından şu şekilde tanımlanmıştır (CIJ,1970:32).

Bir devletin bir bütün olarak uluslararası topluma karşı yükümlülükleri ile diplomatik koruma alanında başka bir devlet karşısında ortaya çıkan yükümlülükler arasında temel bir ayrım yapılmalıdır. Doğası gereği, ilki tüm devletlerin endişesidir. İlgili hakların önemi göz önünde bulundurulduğunda, tüm devletlerin korunmalarında yasal bir menfaati olduğu kabul edilen bu yükümlülükler erga omnes dir. Bu tür yükümlülükler, örneğin çağdaş uluslararası hukukta, saldırı ve soykırım eylemlerinin yasadışı ilan edilmesinden ve aynı zamanda insan temel hak ve özgürlükleri içinde yer alan kölelik ve ırkçılıktan korunma gibi ilke ve kurallardan kaynaklanmaktadır.

Ergo Omnes uluslararası alanda devletin kendi haklarının ihlal edilmemesine karşın dava açmak ya da önlem almak konusunda yetkilendirilmesiyle devlete kendi egemenliğini koruma sorumluluğunun yanı sıra uluslararası topluma yönelik yükümlülükler yüklemiştir. Çünkü daha önce de söz edildiği gibi Ergo Omnes uluslararası alanda tüm devletlerin uyması beklenen ve tüm devletlere karşı ileri sürülebilecek haklar olarak tanımlanır. Bu nedenle Ergo Omnes diğer ilkelere karşın ortak çıkarlarla daha fazla ilişkili ve uluslararası normlara daha fazla katkı sağlayan bir ilkedir.

Sonuç

Uluslararası güvenlik ve uluslararası kurumlar Uluslararası İlişkiler disiplini içinde temel kavramlardan ve çalışma alanlarından ikisidir. Her ikisi de siyaset biliminin ve uluslararası ilişkiler alanının görece yeni kavramlarından olması nedeniyle bu alanlarda literatür henüz gelişmektedir. Güvenlik çalışmaları içinde yer alan ulusal güvenlik uluslararası güvenliğin öncülü olup her iki kavram da Soğuk Savaş yıllarından günümüze hızlı bir adaptasyon ve jenerasyon süreci yaşayarak genişlemiş ve koruma alanları sektörlere ayrılmıştır.

Güvenlik insanın temel kaygıları arasında yer aldığı gibi devletin varlık nedenlerinden de biridir. Fakat güvenlik kavramının politik adaptasyonu aşağıdan yukarıya değil yukarıdan aşağıya gerçekleşmiş ve çok geçmeden diğer devlet faaliyetleri için referans politika haline gelmiştir. Bunda Soğuk Savaş yıllarının nükleer tehdit yoğunluklu askeri rekabet koşulları ile Liberalizm-Komünizm çekişmesinden kaynaklanan ideolojik rekabetin büyük etkisi vardır. İki kutuplu yapılanmanın merkez ülkeleri olan ABD ve Sovyetler Birliği'nin rekabet stratejileri her iki ülkenin ulusal güvenlik anlayışı ve politikalarının genişleyerek kendi bağlamlarında bir sistem güvenliği içerecek şekilde

genişlemesine neden olmuştur. Merkez ülkelerin ulusal ve uluslararası güvenlik konusundaki tutumları arasındaki bu geçişkenlik akademik çalışmalara da yansımıştır.

Uluslararası kurumlar ise hükümetler arası örgütleri, uluslararası rejimleri ve uluslararası alanda kabul görmüş olan normları içeren çerçeve bir kavramdır. Buna karşın uluslararası kurumlardan söz edilirken daha çok uluslararası örgütlere ve rejimlere işaret edilmesi sıklıkla karşılaşılan bir durumdur.

Uluslararası kurumları açıklamaya yönelik sosyolojik ve rasyonalist olmak üzere iki yaklaşım bulunur. Sosyolojik yaklaşıma göre uluslararası kurumlar; uluslararası sisteme ve sistem içinde yer alan aktörlere ait inşacı, düzenleyici ve prosedürel (usuli) normlar, formel kurallar, davranış kalıpları, eylem örüntüleri ve yapılardan oluşan sosyopolitik bir fenomendir. Bu nedenle Martin Wright ve Hedley Bull gibi alanın önde gelen akademisyenleri uluslararası toplumun gerçek kurumlarının ittifaklar, diplomasi, savaş, güçler dengesi ve büyük güç yönetimini olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu durumda uluslararası kurumların normatif yönü uluslararası alanı, sistemi ve toplumu düzenleyen, yapılandıran ona işlevsellik kazandıran nitelikler taşır. Uluslararası güvenlik de güvenlik örgütlenmeleri ve güvenlik rejimlerinin yanı sıra normatif nitelikler içermektedir. En büyük güvenlik örgütlenmesi olarak Birleşmiş Milletler teşkilatı bu norm ve değerlerin tüm devletler tarafından benimsenerek içselleştirilmesinin aracı olarak hizmet vermektedir. Bu kapsamda uluslararası güvenliğin normatif açıdan referanslarını uluslararası sistemin, toplumun, düzenin korunması; devletlerin dış egemenliklerine saygı gösterilmesi ve savaşın engellenerek barışın sürekliliğinin sağlanması oluşturur.

Sonuç olarak uluslararası güvenlik normatif referanslarının BM sistemine yüklendiği uluslararası sistemin kurumlarından biri olarak karşımıza çıkar.

Kaynakça

- Allot, Philip (2002), *The Healty of Nations* (Cambridge: Cambridge University Press).
- Alagappa, Muthiah (1997), "Regional Institutions the UN and International Security: A Framework for Analysis", *Third World Quarterly*, 18(3):421-441.
- Arsava, Füsün A. (2015), "Uluslararası Hukuk ve BM Teşkilatındaki Değişimler", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 5: 69-76.
- Bilton, Tony, Kevin Bonnett, Philip Jones, Tony Webster, David Skinner, Michelle Stanworth and Andrew Webster (2003), *Sociology* (London: Palgrave Macmillian Publication).
- Bull, Hedley (2002), *The Anarchical Society* (NewYork: Palgrave Publishing).
- Buzan, Barry (1983), *People, State and Fear* (Brighton: Wheatsheaf Book)

- Buzan, Barry and Lene Hansen, (2009), *The Evolution of International Security Studies* (Cambridge: Cambridge University Press).
- Chapman, Terrence L. (2007), "International Security Institutions, Domestic Politics, and Institutional Legitimacy", *The Journal of Conflict Resolution*, 51(1):134-166.
- CIJ (1970), "Case Concerning the Barcelona Traction, Light and Power Company Limited", <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/50/050-19700205-JUD-01-00-EN.pdf> (11.04.2022).
- COE, (2021), "Details of Treaty No.124", <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treaty-num=124> (28.01.2021).
- Duffield, John S. (2006), "International Security Institutions: Rules, Tools, Schools, or Fools?" Rhodes, Roderick Arthur William, Sarah Binder and Bert Rockman (Der.), *The Oxford Handbook of Political Institutions* (New York: Oxford University Press):633-635.
- Duffield, John (2007), "What are International Institutions?", *International Studies Review*, 9(1): 1-22.
- Dumitrache Andrei (2011), "Are international institutions necessary for global peace and security?", <https://www.e-ir.info/pdf/8968/> (18.02.2021).
- Goldstein, Jon C. and Joshua S. Pevehouse (2013), *International Relations* (London: Pearson).
- Grant, Jonh P. and J.Craig Barker (2009), *Encyclopaedic Dictionary of International Law* (Oxford: Oxford University Press).
- Hansson, Anders (2020), "Systemic Thinking in Behaviour Support", https://na.eventscloud.com/file_uploads/f3eee14bacd0545acc4e7b738a275288_ThinkingSystemically-NEForumfinal.pdf. (18.02. 2021).
- ICC (1998), "Rome Statute-International Criminal Court", <https://www.icc-cpi.int/resource-library/documents/rs-eng.pdf> (25.03.2022).
- IHDB (2022), "Birleşmiş Milletler Antlaşması Doğrultusunda Devletler Arasında Dostça İlişkiler ve İşbirliğine İlişkin Uluslararası Hukuk İlkeleri Konusundaki Bildirge ve Eki", https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020094506bm_17.pdf (25.03.2022).
- ILS (2022), "Geneva Protocole 1924", <https://digital-com.mons.usnwc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2514&context=ils> (25.03.2022).
- Jonhston, Alastair Iain (2011), "Treating International Institutions as Social Environment." *International Studies Quarterly*, 45(4): 487-515.
- Kalberg, Stephen (1980), "Max Weber's Types of Rationality: Cornerstones for the Analysis of Rationalization Processes in History", *The American Journal of Sociology* 85(5): 1145-1179.
- Keohane, Robert (1988), "International Institutions: Two Approaches.", *International Studies Quarterly*, 32(4): 379-96.
- Kwakwa, Edward (2003), "The international community, international law, and the United States: three in one, two against one, or one and the same?", Byers, Michael and George Nolte (Der.), *United States Hegemony and the Foundation of International Law* (New York: Cambridge University Press):25-56.
- Lampert, E. Donald, Lawrance S.Falkowski and Richard W. Mansbach (1978), "Is There an International System?" *International Studies Quarterly* 22(1): 143-66.
- Law, Jonathan, Elizabeth A. Martin (2009), *A Dictionary of Law* (Oxford: Oxford University Press.)
- Mazarr, Michael J., Astrid Stuth Cevallos, Miranda Priebe, Andrew Radin, Kathleen Reedy, Alexander D. Rothenberg, Julia A. Thompson and Jordan Willcox (2017), *Liberal International Order* (Santa Monica/California: RAND Cooperation).

- McWhinney, Edward (2010), "General Assembly Resolution 2131 (XX) of 21 December 1965 Declaration on the inadmissibility of Intervention in the Domestic Affairs of States and the Protection of their Independence and Sovereignty", *United Nation Audiovisual Library of International Law*, https://legal.un.org/avl/pdf/ha/ga_2131-xx/ga_2131-xx_e.pdf (02.02.2021).
- Paulus, Andreas L. (2009), "The International Legal System as a Constitution", Dunoff, Jeffrey L. ve Joel P. Trachtman (Der.), *Ruling the World? Constitutionalism, International Law, and Global Governance* (Cambridge: Cambridge University Press): 69-110.
- Rosenau, James N. (1971), *The Scientific Study of Foreign Policy*. (New York: Free Press).
- Uçarol, Rifat (2013), *Siyasi Tarih* (Ankara: Der Yayınları).
- UN (1998), "Statement of Kofi Annan", <https://digitallibrary.un.org/record/259748>, (25.03.2022).
- UNIC (2002), "Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi", <http://80.251.40.59/politics.ankara.edu.tr/altipar/Okuma/Viyana%20Andlasmalar%20Huku%20ku%2069.pdf> (18.02.2021).
- UNSC (2022), "Resolutions", <https://www.un.org/securitycouncil/content/resolutions> (25.03.2022).
- UNTC (2022), "General Treaty for Renunciation of War as an Instrument of National Policy", <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/LON/Volume%2094/v94.pdf> (25.03.2022).
- Wallerstein, Immanuel (2004), *Modern Dünya Sistemi* (İstanbul: Bakış Yayınları) (Çev. Latif Boyacı)
- Watson, Adam ve Hedley Bull (1984), *The Expansion of International Society* (New York: Oxford University Press).
- Weber, Max (1987), *Economy and Society* (Berkeley: California University Press).
- Wendt, Alexander (1992), "Anarchy is What States Make of it: The Social Construction of Power Politics" *International Organizations*, 46(2): 391-425.
- Wight, Martin (1977), *System of States* (New Jersey: Leicester University Press).
- Yale Law School (2008), "The Covenant of The League of Nations", https://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp (25.03.2022).